

Старогръцки език НФ

2020-2021

Автори

18.

Менандър

Менандър (ок. 342-290 пр. Хр.) е главният представител на жанра „Нова комедия“ и един от най-четените и възхвалявани драматурзи през античността.

Роден е в Атина и е прекарал целия си живот в Атика, макар да е бил канен от царя на Египет Птолемей I да се премести в Александрия.¹

Бил е роднина на комедиографа Алексис; познавал се е с Теофраст, Епикур, Деметрий от Фалерон. Връзката му с хетерата Гликера била прочута и коментирана не по-малко, отколкото тази на Перикъл с Аспасия или на Праксител с Фрина.²

Написал е 108 комедии, което е много - ако се вземе предвид, че е починал сравнително рано.³ Спечелил е осем състезания, докато някои негови съперници са имали повече победи.⁴

Впоследствие славата му се е разраснала. Още през III в. пр. Хр. филологът Аристофан Византийски писал: „Менандре, животе! Кой от вас кого имитира?“⁵ Авъл Гелий смята, че дори добрите римски подражатели на Менандър са останали далеч от своя образец.⁶ Квинтилиан препоръчва на бъдещите оратори да го четат и казва, че приживе е бил недооценен.⁷ Павзаний съобщава за местонахождението на гроба му и отбелязва, че никой друг комедиограф не е станал толкова известен.⁸ Плутарх смята, че трябва да бъде предпочетен пред Аристофан.⁹

---

¹ Вж. литературния псевдоепиграф „Писмо от Гликера до Менандър“ на Алкифрон (II в. сл. Хр.): „Царят на Египет Птолемей кани моя Менандър и му обещава едва ле не половината си царство“ („Писма на хетери“. Превод Др. Вълчева, 2008; стр. 50). Обстоятелствата, споменати в „Писмото“, най-вероятно са на основата на исторически факти.

² Алкифрон е внесъл в своя сборник (напомнящ на Овидиевите „Героини“ – „НК“ 1994, превод Г. Батаклиев) и писмо на Фрина до Праксител („Писма на хетери“, стр. 23).

³ За броя на комедиите му съобщава „Суда“. В един коментар към Овидий пише, че се е удавил в морето: „Comicus ut mediis periit dum nabat in undis“. Някои добавят, че това е станало близо до Пирей (Meineke, стр. xxv).

⁴ Като Филемон. Авъл Гелий пише: „Philemonem cum forte habuisset obviam, quaeso, inquit, Philemo, bona venia dic mihi, cum te vincis, non erubescis?“ („Атически ноци“ XVII, 48). „Филемон, който поради лошия вкус на своите съвременници често е бил предпочитан пред Менандър“ (Квинтилиан, стр. 599).

⁵ Ἀριστοφάνης ὁ γράμματικὸς εὐστοχότατα εἶπεν ἐκεῖνο: „ὦ Μένανδρε καὶ βίε, πότερος ἄρ' ἑμῶν πότερον ἐμίσησας;“ (Aristophanis Byzantii grammatici Alexandrini fragmenta. A. Nauck. 1848)

⁶ Сравнението между Цецилий и Менандър е в II, 23: „Чета ли стиховете само на Цецилий, не виждам в тях ни студенина, ни слабост; ако обаче ги съпоставя и сравня с гръцките, започвам да си мисля, че Цецилий не е трябвало да подгонва нещо, което не би могъл да догони“ (Вл. Атанасов, стр. 48).

⁷ „След като учениците укрепнат в добрите и здравите нрави, тогава трябва да четат комическите автори. Говоря за Менандър“; „Някои, както Менандър, са получили по-справедлива оценка от поколенията, отколкото от своето време“ („Обучението на оратора“, Х. М. Порталски, 1982; стр. 85 и 200)

⁸ „Ако не смятаме Менандър, няма друг прославил се автор на комедии (I, 21, 1; В. Русинов, 2004). Така мисли и Квинтилиан: „Той наистина е отнел славата на всички други автори на произведения от същия жанр и ги е загъмнил с блясъка на своята слава“ (стр. 599).

⁹ Aristophanis et Menandri comparationis epitoma, 1978.

Прословутата реплика на Юлий Цезар при Рубикон изглежда като цитат от негова пиеса.¹⁰ Дори ап. Павел го цитира: „Не се лъжете – лошите приятелства развалят добрите нрави“ (1 Кор. 15:33).¹¹

Въпреки това до началото на ХХ в. от произведенията му не е било познато почти нищо. Благодарение на две открития в Египет, направени през 1905 и 1956, се стига до изданията на големи фрагменти от четири драми („Герой“, „Третейски съд“, „Остриганата“ и „Самиянка“), също и на цялата „Дύσκολος“ („Мъчният човек“).¹²

Сюжетите (темите) на драмите му са извлечени от частния живот на атиняните от края на IV в. Обикновено става дума за подхвърлени и намерени деца, разделени и помирили се съпрузи, ухажвания, бременности вследствие на изнасилване и други перипетии около любовта и брака. Според сполучливия израз на един от издателите му, образите в пиесите му са стандартни като шахматни фигури.¹³

Литература

Източници

- A. Westermann. *Vitarum scriptores graeci minores*. Brunsvigae, 1845 (стр. 179).
Menander. *The principal fragments*. With an English translation of F.G. Allinson. London; HUP, 1951 (1921)
Plutarchus. *Aristophanis et Menandri comparationis epitoma*. Ed. V. Haesler. Teubner, 1978
Plutarchus. *Pompeius*. *Recogn.* Cl. Lindskog et K Ziegler. Teubner, 1973

На български

Менандър. „Мъчният човек“. В: „Антини комедии“. „НК“, 1978. Превод Ал. Ничев

Квинтилиан. „Обучението на оратора“. „НИ“, 1982. Превод М. Порталски
Павзаний. „Описание на Елада“. „Рал Колобър“, 2004. Превод В. Русинов
Алкифрон. „Писма на хетери“. „Архетип“, 2008. Превод Др. Вълчева
Авъл Гелий. „Атически нощи“. „Изток-Запад“, 2003. Превод Вл. Атанасов

---

¹⁰ Според Светоний („Божественият Юлий“, 32) Цезар е казал: „Iacta alea est“. Плутарх („Помпей“, 60) предава същото като ἀνερίφθω κύβος („Да се хвърли зарът“). Точно тази фраза е спомената у Атений („Дейгнософисти“ XIII, 8) като Менандрова: Μένανδρος δ' ἐν Ἀρηφόρῳ ἢ Αὐλητρίδι: οὐ γαμεῖς, ἄν ποῦν ἔχης, τοῦτον καταλείπων τὸν βίον. γεγάμηκα γὰρ καὐτός· διὰ τοῦτό σοι παραινῶ μὴ γαμεῖν. В. δεδομένον τὸ πρᾶγμ'· ἀνερίφθω κύβος. В критични момент Цезар си е служил с гръцкия, както може би и в момента на нападението срещу него в Сената: „Някои предават, че когато Марк Брут се втурнал срещу него, казал му на гръцки: „И ти ли, сине мой?““ (Светоний. „Божествения Юлий“, 82. Превод Ив. Попова, 1981; стр. 47)

¹¹ Според някои изследователи Менандър е изобразен в Московския „Благовещенски събор“ като един от езическите мъдреци, които са били удостоени с прозрение за идването на Христос и троичността на Бог: „Над пиластъра в ъгъла на храма е изобразен мъж, който по всяка вероятност трябва да бъде отъждествен, съобразно поставения надпис, с древния атински поет Менандър. Той държи свитък, върху който е написано: „Неизследованно и неизреченно и неразрушено божество Трия...““ (Ив. Дуйчев. „Древноезически мислители и писатели в старата българска живопис“. „Септември“, 1978; стр. 36).

¹² Фрагментите са издадени през 1907, а „Дύσκολος“ – през 1958. Предполага се, че поне 20 от драмите му са били познати на Михаил Псел, и че те (или поне такъв брой) са били оцелели в Константинопол до XVI в. (според папския библиотекар Лео Алатий – вж. Фабриций. *Bibliotheca graeca* X, 69 и коментара на Christ, стр. 270).

¹³ Menander. *The principal fragments*. With an English translation of F.G. Allinson. London; HUP, 1951 (1921); стр. xvii.

Други

Menandri et Philemonis reliquiae. Ed. Aug. Meineke. Berolini, 1823

Fr. Schoell. Geschichte der Griechischen Literatur. B.II. Berlin, 1830 (Menander, стр. 333-36).

W. Christ. Geschichte der griechischen Literatur. Muenchen, 1890 (Menandros, стр. 269-271).

А. и М. Croiset. Histoire de la literature grecque, t. III. Paris, 1899 (стр. 611-620)

Menander. The principal fragments. With an English translation of F.G. Allinson. London; HUP, 1951 (1921)

На български

Ив. Дуйчев. „Древноезически мислители и писатели в старата българска живопис“. „Септември“, 1978

Б. Богданов. „Литературата на елинизма“, 1997 (стр. 66-84)

В. Вълчев в „Антична литература. Енциклопедичен справочник“, 1988

...

Из Алкифрон. „Писма на хетери“
„Гликера до Менандър“

„Защото какво е Атина без Менандър? И какво е Менандър без Гликера? Тя му подготвя маските, тя му облича актьорите и застанала зад кулисите, чупи пръсти разтреперана, докато публиката не започне да ръкопляска. Тогава, кълна се в Артемида, си отдъхвам и те прегръщам, за да прилаская святата глава, родила толкова прочути драми.

Но ето какво отговорих на приятелките ми, Менандре.

Казах им, че се радвам, задето не само Гликера, но и отвъдморски царе те обичат и славата на дарбата ти се носи през моретата. И Египет, и Нил, и Протеевият нос, и Фароската кула – всички са в напрегнато очакване да видят Менандър и да чуят неговите сребролюбци и влюбени, суеверни и неверници, бащи и синове, и роби, и всички други сценични превъплъщения. Тях ще чуят, но не ще видят Менандър, освен ако не дойдат в Атина при Гликера, за да видят нейното щастие, нейния Менандър – денем и нощем в обятията ѝ, а със славата си навред.“ (Др. Вълчева, 2008)